

Др Сенка БАБОВИЋ РАСПОПОВИЋ*

ПОЛИТИЧКО-ПРОПАГАНДНИ РАД ЦЕНТРАЛНОГ ПРЕС-БИРОА У ЗЕТСКОЈ БАНОВИНИ И СУСЈЕДСТВУ

Са позивом на обавезу монарха, да свим средствима чува "цјелину државну и народно јединство", краљ Александар Карађорђевић је 6. јануара 1929. извистио радикалан заокрет у унутрашњем животу земље. Одлуком, у форми прокламације - манифеста¹ суспендовао је све институције парламентарне демократије на којим је почивала Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца и увео у унутрашњи живот инструменте отворене монархо-диктатуре.²

Одлука краља Александра од 6. јануара 1929. имала је снагу наредбе монарха, којом је захтијевао од свих "власти у држави да по њој поступају... да је поштују и да јој се покоравају". У практичној примјени 6-то јануарски акт је представљао програм круне на преобликовању државне заједнице југословенских народа на основама начела о државном и народном јединству, које се уводи у унутрашњи живот као једини и могући принцип стабилизације крхког државног организма, тек десет година старе државе. Завођење личне власти краља Александра значило је истовремено и његову пуну одговорност за процесе које је отворио, пренебрегавајући чињеницу да Краљевина СХС није била национално јединствена држава већ мозаик различитих народа, историја и вјера, чије међусобне разлике није могла да елиминише блиска етничка сродност, или тек жеља њеног суверена.

Начело о државном и народном јединству, истакнуто у прокламацији, као носећи принцип цјелокупне трансформације државне структуре, у оперативној документацији, означено је именом "интегрално ју-

---

* Аутор је научни сарадник у Историјском институту Црне Горе, Подгорица.

¹ Прокламација краља Александра Карађорђевића, Моме драгом народу свима Србина, Хрватима, Совенцима, *Службене новине Краљевине Југославије* бр. 6/1929

² Видјети: Бранислав Глигоријевић, *Парламент и политичке странке у Југославији 1919-1929*, Београд 1979; *Краљ Александар Карађорђевић*, Београд 1996, књ. 1. Бранко Петрановић, *Историја Југославије 1918-1978*, Београд 1980.

гословенство".³ Радило се заправо о увођењу југословенске идеологије у унутрашњи простор Краљевине СХС, која је постала основа за националну и културну нивелацију друштвених прилика. Ту идеологију, чија се суштина изражавала у промјени ранијег назива државе у Краљевина Југославија, Краљ Александар желио је да наметне друштву које је у сваком погледу исказивало огроман унутрашњи раскорак. Подржан Краљевим ауторитетом и ауторитетом државног апарата за пропагирање и распрострањавање југословенске националне идеологије, процес отворен ради постизања државног и народног јединства усмјераван је свим каналима који су држави стајали на располагању од законодавства, преко институција просвјете, културе и њихових програма, издавачке дјелатности, до јавних манифестација југословенског карактера.

Распрострањавање југословенске државне идеологије на начелима Шестојануарског манифеста, захтијевало је стварање широке мреже државних институција на основама новог законодавства које је пратило Прокламацију краља Александра. Између осталог, формиран је државни пропагандни апарат, Централни прес-биро, који је преко информативне дјелатности требало да служи за јавну контролу досљедности у спровођењу новог политичког курса државе, и да истовремено ствара атмосферу о перспективи и трајности југословенске идеологије.⁴

Нови информативно-пропагандни апарат државе представљао је установу централистичког типа, чија је унутрашња структура била прилагођена начину функционисања управног апарата државне власти, односно новој административној подјели земље. Отуда је унутрашњом организацијом ове службе посебно био обухваћен и начин рада на подручју Зетске бановине.

За информисање о стању у бановинским јединицама Централни прес-биро је као своје заступнике именовao посебна лица у статусу дописника. За дописника Централног прес-бироа из Зетске бановине постављен је Вуко Митровић.⁵ Једна од првих његових акција по ступању на ову дужност била је иницијатива, коју је прихватио бан Зетске бановине, да се промијени карактер званичног бановинског органа "Службеног листа". Рјешењем бана "Службени лист" је садржајно проширен и њему је осим обавезног службеног дијела придодат и информативни дио. Лист је добио и нови назив "Зетски гласник", службени орган Зетске бановине.⁶ Убрзо је, у сагласности са управом Централног прес-бироа, за уредника овог листа постављен његов дописник из Зетске бановине Вуко Митровић.

Уређивачка политика "Зетског гласника" била је у најдиректнијој вези са реализацијом државног програма Краљевине Југославије о

³ Декларација краљевске владе од 4. јула 1930. *Алманах шемајшизам Зетске бановине*, Сарајево 1931, 23.

⁴ Вук Драговић, *Српска шемајша између два рата*, Београд 1956, 26. О овој институцији Драговић пише: "Централни прес-биро имао је да цени степен послушности штампе. У њему апарат цензуре носио је име одсека за примену закона о штампи".

⁵ Архив Југославије (АЈ), Централни прес-биро (ЦПВ) (38) 3-14

⁶ Државни архив Црне Горе (ДАЦ), Среско начелство Цетиње (СНЦ), ф. 45/1931

националној нивелацији на бази југословенске идеологије. Осим тога, улога "Зетског гласника" је била значајна и са становишта попуњавања празнине у информативном простору Бановине. Чињеница да на овом подручју није излазио ниједан дневни лист сликовито говори о "информативној блокади" која је у њој владала. Додатно су "Зетски гласник" и његов уредник, у условима неразвијене читалачке публике и ниског нивоа културних потреба становништва, имали значај за распрострањавање идеја које би подстицајно дјеловале на прихватање курса државе на извлачењу из цивилизацијског застоја великог дијела Бановине.

Чланци у "Зетском гласнику" писани су према "Упутствима о писању штампе"⁷ која су била сачињена у Централном прес-бироу. Упутства су достављена уреднику листа који је писао и највећи број чланака у њему.

Из пера уредника, односно дописника Централног прес-бироа објављивани су текстови у којима је афирмисан државни програм из кога су резултирале промјене у унутрашњем животу земље.⁸ Крајњи циљ југославенизација друштвеног живота представљан је као идеал, али и као историјски остварљива шанса на чијој реализацији се требало максимално ангажовати. Чланци попут: *Југословенство њобјеђује, Народ се ојредјељује, Задачи нове владе, Нормализовање њолијичког живота, Нови државни буџет, Полијика државно-националног јачања*, писани су "у духу новог доба", које је почело са манифестом од 6. јануара, а уставну форму добило Септембарским уставом из 1931.⁹

⁷ Годишњи извјештај дописника Централног пресбироа, АЈ, (38) 3/14.

⁸ У Годишњем извјештају за 1931. о стању листова у Зетској бановини, дописник Централног прес-бироа наглашава да је успјешно спроводио линију краљевске владе и да "током 1931. није ни један број од листова који излазе на територији Зетске бановине био заплешен", АЈ, 38-3/14.

⁹ Списак чланака публикованих у "Зетском гласнику", који је Вуко Митровић доставио Централном прес-бироу гласи: *Пред сјутрашње изборе за Сенат, Излаз из њривредне кризе, Сељаштво на новим њушевима, Полијика државно-националног јачања, Нови задачи, Државно-национална џелина ван дискусије, Искусство њрошлости, Полијичка сређености, Једнодушности народног њредставништва, Морална обнова, О њредложу државног буџета, Проблем разоружања, Права демократија, Рејарације и ми, О сјровођењу штедне, Пред оснивањем њривредног вијећа, Сиђурни њушеви, Пред њуријистичком сезоном, Смисљена финансијска њолијика. Предности њривредних њишања, У истиом њравцу, Привредни њроблеми, Орђанизовање нове сјранке, Југословенска радикално-сељачка њолијика, Полијика њривредних унајређивања, За нову сјранку, Сељачки дуђови, Укидање њрошарине на вино и ракију, Заштита земљорадника, Нови државни буџет, Сељачка њолијика, Сузбијање њоруке, Задачи нове владе, Нормализовање њолијичког живота, Нова њолијичка ера, Народ се ојредјељује, Југословенство њобјеђује, Проглас ЈРСД нашиао је на одличан њријем, Дух нове њолијике, У исјраживању кредитних извора, Нове њерсејктиве, Значајна сјиремљења, У јеку конфронтија, Сиђуран њолијички развој, Консјруктиван рад а не болесна кријиковања, Пројиву једне злочиначке кампање, 8.VI.1922. - 8.VI.1932., Сиољњи дозађаји и ми, Проблем рејарација, Ојети инјриге њрошви нас, Збијање редова, Лозански састјанак, Нека се зна, Видовдан, Криза Лозанске конференције, Словенска солидарности, Националне њоруке, Нова влада, Њ.В. краљ Александар I у Зетској бановини, Наши државни дуђови, Југословенски њрђовински уђовори са иностранством, Излаз из данашњих њрилика,*

У овим текстовима објашњаване су намјере и активности владе на реализацији програма економског и привредног јачања земље, побољшању социјалног положаја становништва, а све у духу јачања повјерења у концепт чврстог и трајног државног и народног јединства. Илустрације ради навешћемо дио садржаја текста "Актуелна питања новом курсу државне политике". Текст је писан са становишта прецизног одређења према ранијим политичким приликама у земљи, те значају промјена које је шестојануарски манифест донио. У њему је констатован "дефинитивни раскид са старим политичким методама" (...) "да би се државни и народни живот поставио на сигурну основу и дао му се сталан и непромењив правац ка свестраном развоју"¹⁰. У цитираном тексту такође је наведено да се "у вртлогу партијских борби многим важним и виталним питањима која је историјски развој постављао пред народом и државом није поклањала заслужена пажња, нити су у том правцу довољно усредсређивани напори"¹¹, да се ова питања рјешавају. Даље је речено да је читава једна деценија протекла у бесплодним расправама око безначајних питања "чије је истицање без историјске актуелности и без практичне вриједности само уносило забуну и неред у једно стање које је ради своје афирмације, чезнуло за реалним схватањима и заједничким стваралачким радом. Мјесто претресања економских, културних и социјалних питања, која су у интересу државне и народне заједнице требала бити првјенствено и неодложно рјешавана, чепркало се по прошлости и због моменталних партијских интереса или момената који су стављали у изглед котеријски успех, истраживале су се оне ствари које су само могле шкодити државној и народној целини, јер су деловале насупрот онога што је био смјер историјског развоја и народне воље"¹².

Осим што је, пишући текстове сходно основним начелима 6-тојануарског програма, сам морао да допринесе спровођењу идеје интегралног југословенства, дописник Централног прес-бироа био је задужен и да прати писање других листова који су излазили у Зетској бановини. Сходно томе, био је овлашћен и да утиче на њихову уређивачку политику. Тако ови листови нису могли писати другачије до у "духу напора и рада режима и стања створеног после 6. јануара". То је истовремено подразумијевало да се у листовима који су излазили на територији Бановине нису смјели публиковати чланци или информације које су биле у опречности са новим тенденцијама државне политике.¹³

У циљу ширења "тачних информација", о новом заокрету у унутрашњој политици земље и резултатима у том погледу постигнутим, посебно у Зетској бановини, дописник Централног прес-бироа био је у сталној вези са среским начелницима. Посебно је та веза функционисала у мјестима у којима су се налазиле редакције листова који су излази-

Финансијско стање Југославије, Поријекло лажних вијести о Југославији, Дан Уједињења, Наша културна улога, итд.

¹⁰ *Актуелна питања о новом курсу државне политике*, Зетски гласник бр. 67/32.

¹¹ Исто.

¹² Исто.

¹³ Годишњи извјештај дописника Централног прес-бироа за 1931, АЈ 38 - 3/14

ли у Бановини. Уз њихову сарадњу, с обзиром да су срески начелници званично били задужени за цензуру штампе, дописник Централног прес-бироа је практично одлучивао о "пуштању или забрањивању појединих чланака и написа". У случајевима када не би успио да постигне одговарајућу сарадњу, односно сагласност среских начелника о забрани растурања неких листова или појединих бројева, обавјештавао је о томе Банску управу.

Мада је као дописник Централног прес-бироа фактички обављао послове цензурисања садржаја текстова других листова и новина и његов рад као уредника "Зетског гласника" био је изложен сталној контроли. Тако се десило да је поводом Посланице против Сокола Краљевине Југославије од стране Римокатоличке цркве,¹⁴ Вуко Митровић написао чланак "Бискупи и Соколство". Помоћник бана Зетске бановине забранио је међутим растурање овог броја Зетског гласника,¹⁵ а уреднику је наложено да напише нови текст, који би вјероватно имао "тупљу оштрицу". Из пера главног уредника листа објављен је нови текст под насловом "Културно-национална мисија Соколства"¹⁶.

У годишњем извјештају о свом раду 1931.¹⁷ Вуко Митровић је обавијестио управу Централног прес-бироа да у току те године ниједан број од листова који су излазили на територији Зетске бановине није био заплијењен. Описујући своје активности навео је рад на идејном ангажовању у другим редакцијама како би оне пригодним чланцима пропратиле све значајније догађаје и датуме (поводом 6. јануара 1929, 3. октобра 1929. - јубилеја ступања на престо краља Александра итд) и истакле њихов значај и важност за политички живот земље. У дјелокругу његове активности било је и ширење информација у Бановини које је добијао од агенције "Авала"¹⁸ и Краљевске банске управе, које су биле од значаја за спровођење владине политике. Све ове информације достављао је листовима и новинама које су штампане у Бановини.

Настојао је такође да у свим већим мјестима јавно промовише акте владине политике било да су они били у виду: владиних декларација, прогласа, појединачних обраћања чланова краљевске владе, важнијих закона, обавјештења о изборима и њиховим резултатима итд. Посебно мјесто у његовом раду заузеле су активности у вези са пропагандно-политичком афирмацијом Устава из 1931. године.¹⁹ Доношењем овога акта којим је на нивоу најопштијег закона санкционисан дух шестојануарског манифеста, представник Централног прес-бироа се активно укључио у посреднички рад код појединих редакција како би и оне донијеле текстове у прилог "режима и данашњег стања". Код великог броја листова же-

¹⁴ Више: Др Никола Жутић, *Краљевина Југославија и Вајшкан 1918-1935*, Београд 1994; Димић Љубодраг, Никола Жутић, *Римокатолички клерикализам у Краљевини Југославији*, Београд 1992.

¹⁵ Мјесечни (февруарски) извјештај дописника Централног пресбироа, АЈ, 38-3/15.

¹⁶ Исто.

¹⁷ Годишњи извјештај дописника Централног пресбироа за 1931. АЈ 38-3/14.

¹⁸ Исто.

¹⁹ Устав 1931, Бранко Петрановић, Момчило Зечевић, *Југославија 1918-1988*, тематска збирка докумената, Београд 1988, 329.

љени резултати су и остварени. Тако "Слободна мисао", која је излазила у Никшићу, доноси неколико чланака по инструкцијама дописника Централног прес-бироа.²⁰

У погледу утицаја на уређивачку политику у појединим листовима у поменутом извјештају се наводи да је, у правцу прихватања његових интервенција и сугестија, успио "код свих листова који излазе на територији Бановине сем код '*Народне свијести*' из Дубровника".²¹ На писање овога гласила није могао утицати због, како наводи, "специјалног држања овог листа спрам режима и стања створеног послје 6. јануара"²².

Осим ових послова који су се тицали рада гласила која су формирала ставове јавног мњења у Бановини, дописник Централног прес-бироа бавио се и давањем свих званичних информација о стању у Бановини. Давао је податке о Бановини "придржавајући се увијек датих инструкција и интереса државних". Присуствовао је, такође, свим важним политичким и културним манифестацијама, а пратио је и бана на инспекцијским путовањима по Бановини.

У обављању својих послова, дописник Централног прес-бироа се ослањао на органе Банске управе код којих је по правилу "увијек наилазио на њихову потпору у сваком смислу".²³ Дописник Централног прес-бироа је информисао своју управу о цјелокупном унутрашњем животу у Бановини. То је, осим годишњих, чинио и путем мјесечних извјештаја. Као државни службеник у служби реализације државне политике био је доследан у остваривању начела државног и народног јединства у форми "интегралног југословенства".

По конституисању владе Милана Стојадиновића 1935, отворени су нови процеси у програму југословенизације унутрашњег простора Краљевине Југославије, кроз уважавање различите прошлости југословенских народа. Неприкосновена југословенска идеологија почиње да губи грађански приоритет што је за дописника Централног прес-бироа из Зетске бановине био директан атак на 6-то јануарски програм. Обавјештавајући централу да је Бановински одбор Југословенске националне странке одржао конференцију на којој је програм владе Милана Стојадиновића окарактерисан као удар на национално биће Краљевине, навео је: "не може бити југословенске државе без југословенског национализма. Нема државе ако нема националне мисли. Наша држава даје једну систематску југословенску мисао и ако се та југословенска мисао одабира, и ако се упропашћава југословенско јединство... ми немамо поверења у Југословенску радикалну заједницу зато нећемо ићи за политиком коју она развија".²⁴

Идеје југословенске националне свеукупности ширио је Вуко Митровић у Зетској бановини и након образовања Југословенске ради-

²⁰ Исто.

²¹ Исто.

²² Исто.

²³ Годишњи извјештај дописника Централног прес-бироа за 1932, Исто.

²⁴ Телефонски извјештај дописника Централног прес-бироа са конференције Бановинског одбора ЈНС, АЈ, 38-3/13.

калне заједнице (ЈРЗ) и владе Милана Стојадиновића са чијим програмом је изражавао одређени степен несагласности. Након преуређења Краљевине 1939. и образовања Бановине Хрватске, кад је југословенски национални концепт расточен по начелу националности, са директним посљедицама по територијални оквир Зетске бановине, кроз припајање Дубровника и дубровачког среза новооснованој бановини, Вуко Митровић је наставио рад у духу начела које је и до тада ширио. Приближио се програму ЈРЗ и, по паду владе Милана Стојадиновића, лично је растурао њен партијски пропагандни материјал. То је изазвало реаговање "пријатеља споразума" Цветковић-Мачек из Боке Которске. Био је то крај дописничке службе Вука Митровића са Цетиња. Поводом наставка његовог "југословенског рада" непримјереног новом стању у земљи, "пријатељи споразума" су упутили шефу Централног прес-бироа Предрагу Милојевићу преставку у којој су навели да "налазе за потребно да обавијесте Централну о ангажовању Вука Митровића на супротној страни", сматрајући да "Централни биро у Београду не зна каквог човјека држи за свог дописника"²⁵.

Смјењивањем са дописничког мјеста Вука Митровића практично је завршена фаза информативно-пропагандног рада Централног прес-бироа на инплементацији основних начела шестојануарског манифеста. Прије него што нешто више кажемо о укупним дометима политичко-пропагандног рада ове установе, скренућемо пажњу и на још један вид њене активности који је био усмјерен не само према приликама у земљи него и ван ње. У случају дописника са Цетиња то се тицало потребе извјештавања о стању у сусједној Албанији, нарочито због све већег италијанског присуства на овом простору, у том периоду. Пратио је политички, културни и економски живот у Албанији, посебно у вези са дјеловањем експонената политике Италије.

Информације је добијао од војне обавјештајне службе, пограничних војних власти, албанске штампе или од избјеглица из Албаније. О догађајима у овој земљи редовно је извјештавао своју Централну путем дописа или телефонских извјештаја у току читавог периода свог рада на Цетињу.

Извјештаји о приликама у Албанији садрже податке о економском, политичком и привредном продору Италије у ову земљу и средствима којима се служила у ту сврху²⁶. Подаци су кратки али пружају могућност праћења процеса како у погледу унутрашњег живота Албаније, тако и дугорочних циљева Италије на овим просторима.

Према подацима за 1930, на примјер, италијанско Министарство просвјете је било одобрило посебан кредит за десет албанских студената који су требали да студирају у Италији. Такође је била уобичајена пракса одашиљања питомаца албанског поријекла у Карабињерску школу у Модени, Војну академију у Болоњи, итд. Нису били ријетки случајеви доласка италијанских официра и инструктора, италијанских радио-теле-

²⁵ АЈ, 38-3/11.

²⁶ Исто.

графских стручњака (који су организовали радио-телеграфске курсеве), ради пружања стручне помоћи. Ко ће ове курсеве похађати одређивало је албанско Министарство војске. Посјета италијанског генерала Паринија "ради прегледа тамошњег гарнизона", као и установљење обавезе да сви албански официри морају учити италијански језик била је такође пропраћена у извјештају цетињског дописника Централног прес-бироа. Он је такође извјештавао о градњи путне мреже кроз Албанију од стране Италије, превозу ратног материјала из Италије, доласку официрског кадра, као и о интернирању појединих војних лица из Албаније: Адема Цафера Цане, Садика Бимова, Мираш Кале итд. Извјештаји садрже и податке о информисању албанске штампе о догађајима у Југославији, као и о стању информативних гласила у Албанији. Тако се наводи да у Скадру не излази ниједан лист, док су у Тирани излазила четири.

Извјештаји садрже податке и о економским приликама у Албанији, незадовољство народа узрокованом чвршћим повезивањем са Италијом, као и покушајима албанске владе да се еманципује од италијанског утицаја.²⁷ Једна од мјера које је у том правцу преузела албанска влада била је постављање министра спољних послова Мусе Јуке, франкофила. Међутим, његово постављање изазвало је незадовољство владиних противника, које је подстрекивано од стране Италије која је жељела да изазове пад владе и тако се ослободи свог најутицајнијег противника у Албанији.

Финансијска ситуација и опште економске прилике које су гурале Албанију у наручје Италије, такође, биле су предмет посебне пажње у извјештајима Вука Митровића²⁸. Зајам који је Албанија добила од италијанског друштва С.В.Е.А. није могла отплаћивати. Италија је зато приморавала албанску владу на уступке, који су водили јачању њеног утицаја што се између осталог огледало у намјештању у државним надлештвима Италијана "које је албанска влада морала да плаћа много боље него своје". Покушај албанске владе да у другим земаљама обезбиједи зајам ометала је италијанска закулисна политика стварајући неповјерење иностраних повјерилаца према њој. Да би избјегла финансијски крах, Албанија се морала и даље ослањати на Италију, чиме је све више потпадала под њен утицај.

Извјештаји дописника Централног прес-бироа о приликама у

²⁷ Извештај о приликама из Албаније, АЈ, ЦПБ-38-3-11.

²⁸ У извјештају је, између осталог, речено: "Економско стање у Албанији се сваким даном погоршава, те се надлежни боје, да ово тешко стање не даде повода устанку. У Скадру, који је некада цвjetaо трговином, данас потпуно пропада, становништво даношце напушта ову некад највећу варош Албаније и сели се у друга мјеста, тако да је Скадар све мањи и мањи по броју становништва. Економска криза повећава се и тиме што Држава немилосрдно утерава неплаћену порезу, продавајући сељацима и последње грло стоке, само да дође до дужне порезе. Северна племена у Албанији јако су незадовољна оваквим стањем и јавно изражавају своје негодовање спрам владе у Тирани. Опште је веровање међу незадовољницима да би се лако могао дићи устанак, само да има помоћи са стране и подесних вођа. Много је боље стање у средњој и јужној Албанији гдје су економске прилике много повољније..." Исто.

Албанији садрже и податке који говоре о односу Албаније према Краљевини Југославији. У том погледу, прије свега, прати се писање албанске штампе, које се односи на унутрашње проблеме Југославије. Наводе се пропагандне информације албанских листова да југословенска влада послала већи број српских агената у иностранство са задатком да "хрватске избјеглице и представнике народне придобије за данашњи режим"²⁹. Такође се извјештава о нападима албанске штампе на Југославију због "тобожњег терора" на Косову и Метохији против Албанаца. Код оваквих извјештаја дописник примјећује да материјал није оригиналан већ су то већим дијелом "обична преписивања" из италијанских новина.

Кроз информисање о стању у Албанији, прате се и циљеви италијанске државне политике према Југославији. У том погледу нарочито је била значајна агитација католичког клера, која је пратила акције владе у Риму. Она се посебно спроводила у сјеверној Албанији, на дјеловима територије која се граничила са Југославијом, "стварајући тамо атмосферу која је врло тешка".

Италијанска политика у Албанији заправо је била дио ширег политичког плана који је за основу имао територијалне аспирације према Балкану и, у том контексту, према Краљевини Југославији. Њене претензије захватале су и Црну Гору и Јужну Србију, о чему је дописник Централног прес-бироа писао у својим извјештајима.

Задаци дописника Пресбироа са Цетиња, из онога што смо претходно изнијели, били су врло бројни и необично сложени. Главни циљ је био наметнути, пропагандним радом, свијест о неопходности југословенског јединства, на принципима брисања историјских разлика и наслеђа прошлости и створити увјерење о будућности југословенске нације у условима вишенационалне поцијепаности. Био је то заиста тежак и тешко остварив посао. Услови за реализацију ових задатака, у средини каква је била Зетска бановина, били су веома неповољни. Национално хетерогена, конфесионално издијељена, са ниским културним нивоом становништва, са великим процентом неписмених, без традиција у погледу утицаја средстава информисања на формирање ставова јавног мњења, нарочито у појединим њеним дјеловима, Зетска бановина готово уопште није била погодно тле за овакву врсту рада. Осим тога, чињеница да је све задатке Централног прес-бироа, за читаво подручје Бановине, требало да обави превасходно његов дописник и уредник "Зетског гласника" говори да је ова "служба", без обзира на помоћ коју су му биле обавезне да пружају остале институције у Бановини, била кадровски мало-

²⁹ У Извјештају се даље наводи: "Ови агенти обећавају посланицима Радићеве партије, који се сада налазе у Бечу као емигранти, да ће се моћи ускоро вратити у Југославију, пошто ће се загребачкој и сплитској бановини дати шира административна аутономија, те ће сва надлештва бити управљена од Радићеве партије. Говори се да су ови агенти препоручивали бившем народном посланику г. Анти Павелићу да прекине све везе са Македонским револуционарним комитетом, а да ће награда за то бити поништено судско решење против њега, па да ће се моћи вратити у отаџбину и узети учешћа на стварању горе поменутих промена у овим бановинама". Извјештај о приликама у Албанији, АЈ, ЦПБ-(38)-3-11.

бројна и институционално неспремна да испуни све захтјеве које су, у вези са реализацијом програма интегралног југословенства, пред њу постављани у пракси. Јасно да због тога и ефекти пропагандног рада нису могли бити одговарајући, односно да су његови домаћаји били ограничени.

Осим према унутрашњим приликама и израженим економским, политичким и културним разликама против којих се требало борити, пажња овог информативног апарата морала је бити усмјерена и према утицајима са стране. Ово посебно треба имати у виду ако се зна да тридесете године представљају вријеме успона фашизма у Европи, најприје у Италији, а потом и у Њемачкој. За југословенског прекоморског сусједа главне карактеристике новог спољнополитичког курса испољавале су се у великодржавним претензијама према источној обали Јадрана, што је већ било показано на примјеру Албаније, а тицало се и појединих дјелова југословенске територије. У таквој ситуацији јасно је да су дописници Централног прес-бироа са Цетиња, поред свих осталих задатака на унутрашњем плану, сходно начелу о државном и народном јединству, морали да прате и да се супротстављају пропагандним активностима које су долазиле са стране. Отуда се, као што смо већ казали, добар дио садржаја рада дописника Цетињског прес-бироа односио на стање и прилике у сусједној албанској држави и циљеве италијанске политике према Југославији.

Свакако да у сплету оваквих спољних околности и свих ограничавајућих фактора на унутрашњем плану у којима се реализовала, ни пропагандно-политичка активност ове информативне службе није значајније могла да утиче на исход читавог процеса југословенизације. Реализација југословенског програма на овако турском тлу, каква је била Зетска бановина захтијевала је знатно веће "подизање температуре" у јавности, са позитивном мотивацијом ка југословенству, од онога шта је представник овог информативног одјељења био у стању да уради у Бановини. Чињеница да је и службени орган Зетске бановине, "Зетски гласник" имао изражених финансијских потешкоћа³⁰ и истовремено представљао једино гласило у Зетској бановини који је досљедно ширило бито јануарски програм југословенизације, довољно говори о могућим домаћајима не само реализације програма већ и државе која је иза њега стајала.

³⁰ У свом извјештају за 1935. годину ЦПВ, наводи да Зетски гласник није задовољавао потребе државне политике "услед недовољних кредита штампало се у ограниченом броју, а потребе су налагале и да се бесплатно дијели", АЈ, ЦПВ-38)-3-11.

Senka BABOVIĆ-RASPOPOVIĆ

CONCERNING THE POLITICAL PROPAGANDA OF THE CENTRAL PRESS BUREAU IN THE BANOVINA OF ZETA AND NEIGHBOURING TERRITORIES

The Summary

With the aim of establishing a Yugoslav state ideology in the internal life of the Kingdom of Yugoslavia after 1929, significant changes in the internal structure of the Yugoslav state were accompanied by the formation of new institutions for the promotion of the Yugoslav national idea. The creation of the Banovina of Zeta (Montenegro) with its capital at Cetinje was achieved by adding neighbouring areas to the core Montenegrin oblast. One of the governmental institutions directly involved in promoting the Yugoslav national idea was the Central Press Bureau. For almost ten years, Vuko Mitrov “civil priority” aspect of the Yugoslav state idea. However, Zeta’s cultural and historical distinctness, together with the inconsistencies of governmental policies, posed formidable obstacles to national integration.